

ПИСМА

Неоспоримо доказателство за публицистичния талант на Кръстьо е и писмото му до Борислав Златков от 7 .V. 1950 г.

Борислав Владиков

2004 г.

Писмо на Кръстьо Хаджииванов до Борислав Златков (Бойко)

7 май 1950 г

с. Блатешница

Здравей Бойко,

Ето вече повече от един месец откак съм трудовак, накачулен с тежката като броня трудовашка фуражка и все още не съм ти писал, макар че съм писал на някои от приятелите, които са ми писали.

Ей, брат, със свободно време не разполагам и всеки ред писмо съм го писал, сякаш съм крал от времето, за да го пиша.

Сега съм взел да пиша на тебе, но не зная тая зловеща мръсна военна свирка дали няма да ме накара да прекъсна пишенето.

Нито миг свободен, нито секунда весел.

Мрачна и тежка обстановка, която като железен калпак премазва и най-коравата душа. Това може би ще охарактеризира в обща форма същинския ни живот. От мое гледище ще ти кажа, че всяка дребнавост, всяка формалност в казармата е противна на истинската човечност.

Всички отношения и редности са изградени против принципите на човешината. Спомням си, че по едно време ми разправяше, че човек заживява с тоя дух и всеки глас на човешината, който живее в душата на човек, бива заглушен от казармения живот. Аз пък искрено да ти кажа, че всяка характерност в казармата, която иска да засенчи свободния и граждански живот, ме отвращава и по-силно ме кара да мисля за свободата, за всестранните нужности на човека, които тук се притъпяват до най-висока степен. Преди всеки друг аз исках да пиша на тебе, защото ти можеш да ме разбереш по-добре от всеки друг. Животът ми е като тоя на брат ми. Може би като трудовак съм престъпник, че пиша такива работи против военщината, но това бих го казал на всеки, който иска да знае отношението ми към казармения живот. Безспирен робски труд и кучешки глад, който ни кара да викаме като глутница през зимата. Сега почнаха да идват колети и с храната сме малко по-добре, а тежестта на тоя живот си остава същата. Всяка минута ми се струва, че е ден, а всеки ден - година. С болка в душата изпращам слънцето на всеки ден и ми се струва, че новият ден ще бъде безкраен. Искам времето да минава светкавично бързо, а то сякаш нарочно се протака.

Съгласен ще съм да понеса двойно тежестите на тоя двегодишен трудовашки живот за един миг, отколкото за две безкрайно дълги години, които не знам дали ще изпълня.

Тук сме събрани почти млади хора от различни краища, околии, младежи с различно възпитание, с различно образование и наклонности, така че в самото начало дори и досега представляваме куп сбирщина тежка за понасяне.

Тук има доста образовани хора с доста широка мисъл, но има и такива, които до тая си възраст са били овчари – прости момчета, които са се мили само тогава, когато дъждът ги е намокрял по полето.

Работим заедно с Г.Л.Г.С. и едно друго момче. Всички са добри момчета и се разбираме особено славно... Изобщо в това отношение за липса на приятели не мога да се оплача, което наистина прави живота малко по-лек, но все пак всичко ми тежи до гуша.

Представи си, когато вечер се завърнем от работа, изгубили сили дори да товарим, вечеряме набърже като кучета, правим проверка след половин час и се тръшкаме 35 души в палатка. Само след миг всичкото това простодушие заспива и всички почват да хъркат като заклани. Поразмислиш се малко, задълбочаваш се по различни въпроси на живота, докато най-после умората те победи, спираш да мислиш и заедно с всички загубваш се в сън.

Сутрин ставаш в 5 часа под досадния вой на тръбата, обличаш си шинела, оправяш леглото и като овце се втурваме за строй, за ядене и пак на обекта. На обед имаме малко почивка – колкото да похапнеш, което похапване тука е като мечта, и после пак на работа.

Така минават мъчително тука деновете, откъснат от всичко, което прилича на човек. Лагерът и природата, която ни заобикаля, е чудно хубава, но всичко това като че ли не може да се чувства.

Разположени сме в средата на един балкан, надлъж и шир се простират дъбови гъсти гори. В ранна пролет целият балкан е покрит с теменужки и всичко лъха на теменужен аромат, а сега в целия балкан цъфтят диви ягоди, които красят балкана сякаш.

С една дума мястото е курортно, приличащо може би на Велинград.

Грубо несъответствие между природата и човека. Природно величие и човешка низост.

Искам да ти пиша по-надълго, но ако се срещнем някой път да си поговорим по-добре. Поздрави всички приятели.

С искрен приятелски поздрав. Кръстьо

11 февруари 51 г. с. Сеславци

Здравей Круме,

Снощи получих писмото ти, имам възможност и ви пиша, макар че няма с какво да ви се похваля. Добре че вие ми се похвалявате с по нещичко. Не знам това което пишеш дали ще бъде така, доста, и то много ме съмнява. Преди една седмица имах писмо от Цена тя нищо не ми пише. Пише че нещо се е сърдил бебо. Изглежда и на мене се сърди за нещо, защото вече трети месец откак не съм получил картичка от него, докато по-рано ми пишеше всеки месец. Аз му писах, че ако не ми пише и аз не ще му пиша вече. Досега съм му писал на всеки 5-6 дни и по-често. Може и да не получава картичките ми или аз неговите не знам. Добре пак че се обажда до вас и до нашите. За кутията писах и по-рано, че е готово колечко но не ми го приемат за изпращане, че ние сме тука както бебо. Надявам се че ще ме пуснат в отпуска ако не до края на месеца то през март и то съм решил да дойда при вас. Когато ще ми пишеш пиши ми за плевнята дали са я взели, дали има храна, слама и сено в нея и дали ви дават на вас да взимате от нея. Не се страхувайте за нищо, само питам. В къщи бях оставил на едно място две тефтерчета със записки, които сега ми трябват. Ти сигурно не можеш да ги вземеш. Ако не си дойда в отпуска то ще ти пиша да кажеш на Гоцето къде са и да ги вземе, че аз се занимавам тука и с по малко писане пък тия записки ми трябват сега. Много здраве на всички и на Лилето и Колката. От Кръцо.

Георги Хадживанов до сестра си Ангелина Петрова:

... “Кръцо, сестро, бе много по-голям, отколкото да принадлежи на един идеал. Неговата човечност бе всеобхващаща. Той много добре знаеше, че човешките качества на добродетел или зло се определят не от принадлежност към даден идеал или партия, не от тупане по гърдите и вдигане на впечатлителни лозунги, а от ежедневно разумно поведение на личността при неговите взаимоотношения с другите членове на обществото. Тези отношения **винаги** трябва да бъдат човешки, справедливи.

Ами, нали главната тема в неговата поезия е зовът за човечност, свобода и справедливост. Той, както нас, израсна в един свят, където насилие, неправда и заплаха вилнееха в живота на човека. Този свят бе чужд за него. Може би той бе чужд за този замърсен свят и неговата чувствителна душа не можеше смилено да го приеме. Това би било противно на неговата природа.

Така, като чужденец той дойде в живота на този свят и като чужденец си замина. А той бе такава ценна, рядка личност и можеше да даде огромен принос към вчовечаването на човека”...

...”Той бе рядка личност в живота и в смъртта си. Въпреки всички опити на някои, аз вярвам, че неговият рядък поетически талант, неговият личен пример в живота и неговата трагична смърт ще бъдат признати и неговото име ще заеме достойното си място – това на великан в историята на нашия народ.

Светът има голяма нужда от хора като него”....

Георги Хаджииванов до братовчед си Иван Хаджииванов:

....”Силата на Кръсто е в неговия разум, в неговия извънредно рядък поетически талант, в неговата хуманност, в човешката му чувствителност. Кръсто като мислител, неговата готовност да се раздели с младия си, толкова ценен живот, но да не преклони робска глава пред свирепи убийствени тирани.

Понеже човешкият живот според него е безсмислен, ако се оставиш да бъдеш третиран като говедо.

Всичко това лъха от силната му поезия. Не само думи, но и дела.

Това е, което го прави велик...”

.... “Всички сме нищожни.

Кръсто, нашият мил Кръсто, нашият безкрайно поетично талантлив Кръсто, нашият всеотдайно хуманен Кръсто в по-голяма част поезията си с голяма сила ни напомня да не забравяме това. Той беше мислител и въпреки в толкова ранна възраст, той знаеше, че човешките увличания в дребнавости са нищо повече от една грозна самоизмама. В крайна анализация на нещата ние всички сме нищожни.

Той искаше да изживее живота си с достойнство, справедливост и човечност....”

Георги Хаджииванов за поемата “Песен за живота и човека”

...Кръсто имаше план да напише роман, в който да включи живота на човека от всички слоеве в живота. От този, борещ се със земята, дървари и овчари в балкана, рибари по реки, езера и морета, моряци, кръстосващи морета и океани, чиновници, фабрични работници и т. н.

Намерението му беше да го озаглави “Роби на вечността” и в него да опише мечтите, чувствата, борбите с ежедневието на своите герои, както и красивите и грозните черти в човешкия характер.

Изглежда с излизането му в нелегалност той е реализирал, че може би няма да има възможност да разполага с нужното време да напише труд от огромен мащаб, където ще бъдат нужни 4-5 години. Може би е имал предвид, че може да не оцелее и затова набързо е написал поемата “Песен за живота и човека” .

Но Кръсто бе предимно поет по сърце и може би е предпочел да го напише в поетична форма....

Сидни, Австралия

Борис Златков до Иван Хаджииванов:

...” Просто не зная откъде да хвана, за да мога в едно просто писмо да опиша гения, който до такава ранна смърт така много ни завеща!

...Морал и красота бяха неговите качества, той не можеше дори и да мрази, нещо по-достойно и от Исус Христос. Може би ненавиждаше и душманите, като Бога се молеше да им прости или дочака да се вразумят...”

Юни 2002 г.

Нова Зеландия

Кръсто до баща си:

...Аз съм добре. Работя и уча през свободното време. Досега бях в една хубава стаичка с 15-16 души, с осветление и беше отлично за учене, но сега ме преместиха в една лудница без осветление и трябва да паля карбидната лампа за да уча. Засега уча още стенография (бързописане). Ако някой път стана студент, ще мога да уча и без учебници, защото ще мога да записвам всичко, което се говори от професора...”

14. ноември 1950 г.
с. Сеславци

СПОМЕНИ

СПОМЕНИ НА ВИКТОРИЯ ГЕОРГИЕВА КОЦЕВА ЗА КРЪСТЬО ХАДЖИИВАНОВ

Бебо /обръщение към по-голям брат/ Кръцо е роден през 1929 г., а аз през 1932 г. С тази разлика от години по между ни, най-ранния ми спомен с него е от около 4-5 годишна. Спомням си, че имах голямо желание за обеци и споделих това свое желание с него. Той веднага ме заведе до мрежата, с която бе опасана градината ни и късайки от нея, скоро ме окичи с обеци до земята. Не помня нито как е пробил ушите ми, нито да ме е боляло или да съм плакала. Безкрайно доволни и двамата, той ме повежда при родителите ни. Картината е все още пред очите ми - аз колкото една топка, с обеци до земята и засъхнала кръв по ушите, а Кръстьо ме държи за ръката. Сигурно майка и татко са се ужасили, като са ме видели, защото помня, че веднага ми свалиха накита и ми промиха ушите с ракия.

Кръстьо обичаше да прекарва време, скрит в един долап на стълбището. Бях много любопитна да разбера какво прави там, но не смеех да наруша правото му да бъде сам. Все пак веднъж се осмелих и надникнах в долапа. Видях големи пера от орли и щъркели, както и малки дървени летвички. Веднага реших, че бебо Кръцо си изработва крила за да лети. Затова скоро се случи нещо, което на пръв поглед затвърди това мое убеждение. Кръстьо и /по-голямата ми сестра/ дода Веска се бяха качили на една слива когато един клон се счупва и бебо Кръцо полита надолу. В този момент аз съм наблизко и виждам това, но реших, че той вече е полетял и аз радостно се разкресях: "Бебо Кръцо литна!" Сестра ми се беше изплашила и плачеше и като ме видя ми се скара: "Не гледаш ли, че той падна!" Едва тогава аз видях брат си паднал на земята заедно със счупения клон.

Едно лято нижем тютюн с него на плевнята. Аз угрижена да свършим работата, не забелязвам, че той е болен. По едно време само забелязах, че той ниже едва-едва. Без да знам защо и без да го попитам, аз му заявих, че ще си разделим тютюна и веднага издърпах половината към себе си. Той накрая се видя принуден да ми каже, че му е много лошо. Мисля, че беше болен от малария. Аз му казах веднага да отиде да си легне и пак събрах тютюна на едно място.

По онова време децата обичаха да играят на копчета и пари. Вкъщи винаги идваха деца, за да вземат Кръстьо за всяка игра. Той обаче не винаги бе готов да излезе, защото предпочиташе да чете. Четеше най-малко по един час на ден. Затова често ни казваше да отпращаме децата. Въпреки това, децата никога не пропускаха да го викат. Когато беше решил да играе, той отиваше и бързо се връщаше, след като успяваше да събере всички пари или копчета. Копчетата винаги даваше на майка, а парите на най-големия ни брат Благой.

Аз много се възхищавах на брат си и исках да му подражавам. Затова се опитвах да чета неговите книги, но установих, че са неразбираеми за мен. Спомням си, че прочетох "Тарас Булба", от която нищо не разбрах тогава.

Кръстьо където и да отидеше, винаги си носеше тефтерче и молив. Когато работехме на нивата, той се спираше, за да си записва нещо и после пак продължаваше. Никой не пречеше на това негово право. А когато работеше, той винаги мълчеше дълбоко замислен и живеещ в един свой свят.

Малко по-късно, когато Кръстьо беше вече в гимназията, сред децата в селото се разчу, че на чаиро живее чудовище. Чаиро, това бяха ливадите покрай селската река, обрасли с високи дървета-яглиди. Децата бяха открили някаква пружина за легло, закачена високо на ягледите и бяха решили, че там спи някакво чудовище. Скоро се разбра, че това легло е приготвил Кръстьо, за да прекарва летните нощи сам и високо сред дърветата. Сигурно е обичал да наблюдава нощното небе и звездите, и да усеща пулса на космоса. Така се е зареждал с мисли и емоционална енергия, за да създава великолепната си поезия. Аз и днес

не мога да си обясня как беше успял да качи тази пружина толкова високо и как се е качвал всяка вечер до нея...

Спомням си една песен, която Кръстьо обичаше да пее. Доскоро помнех целия текст, но сега в паметта ми изплуват само следните стихове: "В София, в черната джамия владее мъртва тишина и сал щикът на часовия, блести сред нощната тъма.

В зандана лежи млад момък,
връстник на майските цветя... Прощавай
майко мила, прощавайте мили другари"...

Едно лято всички нижехме тютюн и Кръстьо си бодна пръстта, и затече кръв. Това по принцип не е изключение, но на него му прилоша и почти изгуби съзнание. Спомням си, че тогава всички много се изплашихме.

Кръстьо не обичаше да говори, винаги си мълчеше и даже имах чувството, че не е общителен. Но кой знае защо, момчетата от селото не излизаха навън без да го повикат. Не беше ли обаче решил, нищо не можеше да го накара да остави книгите и да излезе навън с другите. Мисля, че най-много споделяше с майка, на нея се доверяваше във всичко.

Най-много дружеше с близките по възраст и род негови приятели-Гоцето, Златко, Борето, Танито. Заради изключителните му качества, всички го ценяха и искаха да му бъдат приятели.

Тези му качества се дължаха и на общия дух в семейството, който се отличаваше с благодост, взаимна търпимост и грижа един за друг. Не помня родителите ни да ни са се карали. Въпреки че бяхме седем деца, не помня да сме имали разправия, че нещо не ни достига. По примера на баща ни, всеки най-напред мислеше за другия.

Кръстьо се учеше добре, обичаше литературата, езиците. Освен фр. език в училище изучаваше и есперанто, език, който тогава беше популярен. Въпреки това, проблемите му в училище не липсваха. Той бе свободолюбив, а и по това време заради уважението, което имаше към най-големия ни брат, споделяше и неговите идейни увлечения.

Имам спомен за следния разговор между Кръстьо и майка ни. Беше се върнал от някакъв изпит в Петрич и още на двора майка го посреща с думите: "Е, Кръцо, взема ли изпита?" Той ѝ разказа, че сутринта отишъл да закуси преди изпита в някакво заведение и когато изпита започнал, получил разстройство и бил принуден често да излиза. Целият ден се чувствал зле и беше сигурен, че са искали да му попречат да си вземе изпита. Не си спомням какво е казал за резултата от изпита, но личеше, че беше преживял тежък ден.

Времето, което Кръстьо преживя с нас, беше време на мъченичество, но и по-късно, в наше време, продължиха да забулват името му в мъгла и противоречиви версии.

След промените през 1989 г излезе закон, който трябваше да компенсира чрез пари загубата на близки хора, пострадали от репресиите. Брат ни Аврам беше подал молба в съда в Петрич и се заведе дело, на което бях няколко пъти призовавана. Огромно беше учудването ми, когато на призовките откривах всеки път името Кръстьо Георгиев Маргаритов. Това беше лицето, заради което беше образувано делото и за което щяхме да получим уж обезщетение. Въпреки това, аз всеки път се явявах на делата, които така и си останаха мистериозни за мен по няколко причини, освен заради името. В съда освен мене, други от моите близки не се явяваха. Още за първото заседание с мене чакаше непознат човек, който ме заговори за Кръстьо, а на въпроса ми дали го е виждал, отговори отрицателно. Докато чаках да започне заседанието, излязох на въздух. Когато влязох, казаха ми, че делото било минало. За следващото заседание пак се явих и този път реших да не излизам. Непознатия пак дойде и докато ме е заговарял, по необясними за мене причини, аз съм заспала. Когато се събудих, казаха ми, че делото пак е минало.

Явно съзнанието ни не е достатъчно будно, след като и днес допускаме да бъдем жертви на продължаващото брутално насилие срещу човешката личност.

Кръстьо беше оригинална, творческа личност. Не всичко в поведението му можех да си обясня. Той например се хранеше полегнал и както сега виждам от телевизията, така са се хранели в древността гърци и римляни.

Обичаше да чете класиците, но струва ми се, че му допадаха Л.Н. Толстой, В. Юго. Беше въздържател по отношение на цигарите и алкохола. В тази връзка ми изплуват думите на бебо Крум - съпруга на сестра ми Веска: "Само с яденето изпива

една чаша вино и нито капка повече!" Не само аз и близките ни, които познавахме Кръстьо отблизо, му се възхищавахме. Уважаваха го и му се възхищаваха и по-големите и възрастните в селото. Когато вече станахме по-големи разбрах, че всички момичета са влюбени в него. За такива чувства към него научавам и сега, след толкова време, когато някои ми доверяват съкровенията си мечти. Аз не знам какво е мислил и чувствал брат ми, но познавайки крайната му чувствителност, нежно и деликатно сърце, както и високата му нравствена култура, едва ли си е позволявал да пилее чувствата си с безгрижие и лекота. Знам, че имаше искрена връзка с една своя съученичка - Валя. Тя беше леко мургаво и хубаво момиче. Аз учех с нейната сестра, а майка им беше учителка в училището ни в с. Хърсово. Скоро след това семейството на Валя се преместиха да живеят в София, но връзката им продължи. По-късно Кръстьо беше получил писмо от това момиче, в което тя изразила открито своите чувства. По-нататък не зная какво се е случило между двамата, но неговия живот не се подреди така, както той желаше. Искаше да учи Бълг. език и литература в София, но вместо това, озова се трудовак в урановата мина в Бухово с. Сеславци

От това време е и един от последните ми спомени и срещи с Кръстьо. През периода 1948-1953 семейството ни бе изселено в с. Крушаре, Ямболско, а преди това Кръстьо замина трудовак. Виждайки обречеността си в тази нова политическа система, Кръстьо не и без влиянието на бебо Благой, най-големият ни брат, взима решение да напусне границите на България. За да излезе в отпуск, той работи дълго време усилено и без почивка. Успява да изработи доста пари, които така и никога не получава, както и право на двуседмичен отпуск. В една пролетна нощ на 1951г. той е на път към семейството си в Крушаре, място, което не познава. До Ямбол сигурно е пътувал с влак, а от гарата до селото има 10-15 км, разстояние, което е взел пеша нощем. Сигурно воден от провидението успява да стигне благополучно до първата къща на селото. Там са го упътили към воденицата в края на селото, отгатак реката, където бяхме настанени. Цялото ни семейство по това време, естествено, спи. Никой от нас не е подозирал за идването му. Намерил воденицата, но никого не събужда и ляга на чардака до стълбището и веднага заспива. Майка ни, обаче, събудена от инстинкта си и интуицията, става и го намира заспал до стълбището. По онова време във воденицата имаше ел. Ток, но нямаше ел. ключ. Затова майка ни с голи ръце съединяваше жичките, за да пусне осветлението. Сега тя се беше справила в тъмното и скоро Кръстьо беше между нас. Тогава все още не знаехме, че това беше последната ни среща с него.

Във връзка с неизяснените все още обстоятелства около изчезването на Кръстьо, както и с упорито разпространяваните версии за неговата смърт, дължна съм да споделя и други спомени. Най-големият ни брат Благой, който почина през 2001 година имаше съдба на мъченик. Неговият живот и живота на Кръстьо, докато беше с нас, бяха тясно обвързани. Мисля, че той знаеше цялата истина за Кръстьо и една голяма част от тази истина той ми довери преди да си замине...

26 февруари 2004г.
с. Катунци

СПОМЕНИ ЗА КРЪСТЬО ГЕОРГИЕВ ХАДЖИИВАНОВ ОТ ИЛИЯ КОСТАДИНОВ КОЦЕВ

Аз съм две години по-голям от Кръстьо и се познаваме от училището в с.Хърсово. В това училище учеха всички деца от околните села. Ние идвахме от Враня, а Кръстьо от Капатово. Затова от ученическите години се познаваме с повечето наши връстници от региона. В онези години кино имаше само в с.Хърсово. През септември 1951 г мисля че беше, аз и приятелят ми Тацето /Атанас Попадинчов/ сме на кино в Хърсово. При нас дойде съученикът на Тацето от с. Капатово - Иван Бойчев. Поиска от нас да съдействаме на Кръстьо, които бил в нелегалност, за да избяга през границата. Нашето село е в посока към гръцката граница, нивите ни са в граничния район и добре познавахме местата. Ние обещахме да съдействаме и се разбрахме да се чакаме на определения ден, място и час. Иван Бончев дойде и ни поведе през нивите, където ни чакаше прикрит Кръстьо. Мястото беше в

землището на Хърсово и от там с Кръстьо вече продължихме през полето към границата. Преведохме ги нощем, по кратък път стигнахме до р. Бистрица, но не минахме по мостчето, а пребъркахме. Скоро бяхме на уреченото място над Тараловата или Благовата воденица. Тук трябваше да предадем Кръстьо на друг човек - Тодор Енчев, който е брат на Кръстьо Енчев. Те са от с. Яново и по добре познаваха местата за пресичане на граничната полоса. С Кръстьо беше като доверено лице и приятел на Благото, Кръстьо Павлов. Именно той се смяташе за организатор на бягството, координираше връзката между Благото и Кръцо. Затова Кр. Павлов се отдели от нас на стотина метра, където срещу определена парола, трябваше да намери Тодор Енчев. Слушахме че чука, даваше сигнали, но минаха няколко часа и никой не се появи. След като мина 12 часа, Кр. Павлов, който диктуваше положението каза ,че не трябва да се рискува и трябва да се върнем. Върнахме се по друг път. Като влязохме във Враня, Кр. Павлов ни помоли да приютим за известно време Кръцо, докато намери канал за извеждането му зад граница. Аз настаних нелегалния Кръстьо в нашата плевня. Взех от къщи една черга, хляб и сирене и той остана да чака следващото излизане. Остана около една седмица. Всеки ден му носехме храна, но майка забеляза липсата на четворната черга, а чичо ми, от съседната на нашата плевня, беше усетил присъствието на човек.

Казахме на Иван Бойчев, че аз и моя приятел поемаме отговорността да изведем Кръстьо зад граница. Малко преди тези събития, мъжете от пограничния район ни бяха мобилизирали да ограждаме с пръти граничната линия и познавахме всичко много добре. Иван Бойчев ни отговори, че от него нищо не зависи, защото Благото решавал кога и как трябва Кръстьо да предприеме минаването на границата. Няколко пъти настоявахме на наша отговорност да изведем Кръстьо, но след като не ни се довериха, той се върна в с. Ласкарево при сестра си. Там, както разбрахме изкарал есента, зимата и пролетта. От Иван Бойчев разбрахме, че Кръстьо е планирал бягството си вече по течението на р. Струма. Обяснихме му да предаде на Кръцо, че трябва да следи мястото, където Бистрица се влива в Струма. През пролетта Бистрица е пълноводна и лесно ще се ориентира за мястото, където двете реки се вливат. Това е вече гръцко. Ние поръчахме да предадат на Кръстьо да запали огън, когато мине границата, а ние ще стоим с моя приятел на височината Гладник, за да се уверим, че е минал успешно. Нощес на 27 юни ние с Тацето стояхме цяла нощ на възвишението, но огън не се запали. На другия ден разбрахме, че Кръстьо бил заловен от граничните власти и убит. Така поне се говореше.

27 февруари 2004г.
с. Катунци

ПОСЛЕДНИТЕ ЧАСОВЕ НА КРЪСТЬО!

Съдържание

Сведения на Стоян Фетфов от с. Кономлади, последният от превелите Кръстьо към границата и по-точно от трансформатора на с. Кономлади до под Марене към Струма на 26/27.VI. 1952 г.

13. I. 1996 г. Присъстват: Иван Хаджииванов – брат, Виктория Г. Хаджииванова (Коцева), Розета Даскалова и Кирил Даскалов. Запис на Розета:

Иван: - Къде заведе Кръстьо?

Стоян: -- Под Мариконстинската баня. Не продължих нататък, защото с мотор се движехме. Целта бе да стигне Кръстьо до реката. Оставихме мотора и продължихме по дигата на реката пеш към Струма. По-малко от 1-2 км вървахме пеш.

Иван Бойчев дошъл и казал да преведе Кръстьо, който чакал на трансформатора до Струма

Иван Бойчев го поел Кръстьо от Крум Малчев от местността “Мишето” до трансформатора.

Фетфов: - Не си бях легнал, когато Бойчев дойде да ми каже. На другия ден Карачоров (колега от Чучулигово от Енергото, него по-късно го смачка камиона) ми каза: “Намерили са младеж, който макар легнал с pistolет да спи. Тогава съобщили на милицията. Сигурно е помислил, че е минал границата?”

Фетфов: - Нищо не му казах, но се сетих, че сме загубили Кръстьо. Боли ме за това момче. По-млад е от мене 2 години, но е връстник на брат ми Иван, починал 1981 г. Те са били заедно трудоваци с Кръстьо. Не си спомням какво си говорехме. Предложи ми да ми даде pistolета си.

Виктория: - Ставаше му лошо като видеше кръв...

Стоян: - Аз отказах да взема pistolета и до сега ме е яд. Ако го бях взел, нямаше да пострада. Съидейници бяхме с Кръстьо.

Иван: - Говорихте ли за това с брат ни Благой?

Стоян: - С Благой не, но с Аврам - да! Имаше много патрули по шосето и търсят открити листовце. Такъв имаше и на моста към Петрич. Затова Кръстьо отказа да го преведат по шосето. Майка ми е от Старо Кономлади, Костурско. Баща ми е от Левуново. Рано тръгнахме оттука и Кръстьо бе категоричен, че ще плува по реката. Носеше плондери със себе си.

Близки на Фетфов в Благоевград Роска и Георги Вичеви 2008 г.

Първи разговор в с. Чучулигово
за издирване гроба на Кръстьо
28.I. 1995 г.

Иван Хаджииванов

Велик Георгиев Иванов (р. 1937 г.):

Дине го предаде. Подполковник Благинов (тогава майор) хвърли бомбата и старшина Пушкин (от санданските села) тогава бил около 38 г, преди 9.IX. бил фелдфебел.

Мястото знам, аз чух като гръмна бомбата.

Велик Г. Иванов и Запро – сватът на дода Победа (първа наша братовчедка) ме отведоха на лобното място! 16 часа на 28.I. 1995 г.

Идентифицира го Мария от Кулата (на Сандо майка) от Капатово.

Борис Чолаков от с. Кулата може да знае повече, той е бил в бойните групи, подпомагащи граничните войски! Предполага се, че той знае гроба?!!

Ангел Иванов (около 75 годишен): “Бях полски пазач и случайно попаднах на това място. Беше гроб, изкопан, зариен (горе-доле до извора и право нагоре към дигата до пътя (100 м навътре от извора към реката) от там мина канализация, дига...

Гробо намерих след години – и повече не можах да го намеря.

Ние бяхме на лозето, като пукна бомбата, дойдоха и казаха, че човек са убили в Ормано, а после казаха, че е от с. Капатово.

Кметът на Чучулигово: - Не мога да си спомня от кои жени, но бил много симпатичен!

Иван (Вано): - Значи лицето не е било засегнато?!?

Кр. Павлов: - Той е като Ботев!

Любен Янкулов: - Той е гениален!

Една жена от Капатово, женена в Чучулигово са я викали да го идентифицира – майка е на Сандо Крумов Сотиров. Сандо ми каза: Бил от Капатово.

Баба Мария (починала е).

Запро: - Там вече тече Струма. Автоматът на граничаря засякъл.

Л. Янкулов – Полковникът, тогава майор, хвърля бомбата и в това е вината.

Вано – Даваме парична награда на този, който намери гроба.

Костадин Марков (Димо Гогов, роден на 18. VIII. 1913 г) ловял риба и видял, че има пистолет и казал на граничарите...

- изпратил дете
- Струма била много пълноводна
- Но сега гроба няма да го намерите

Вано към пъдаря: Коя година беше пъдар?

Пъдарят: От 1967 – 1970 г.

Гроба беше купчина. Мястото не е отнесено от Струма.

Кр. Павлов: - През м. III. Аз ще дойда пак тук и ще проведем разговор. Проучете дотогава кой може да даде повече сведения.

Кметът: - Хората тогава са се страхували, ние сме комитско село...

Кр. Павлов – До тогава напишете и писмено.

Йордан Карачоров (р. 1945). Мястото не е отнесено. Коритото си е същото. Струма се е разширила, но си е пак в леглото, има остров.

Кметът на Чучулигово (тел. 99-74-25-560 – дом. тел. 277 – служебен)

Възрастната жена (жената на предателя) е в София със здрава памет. Тя ще дойде и ще каже.

Тя е жената на К. Митрушев (Дино Гогов)

Костадин Карагеоргиев (р. 1940) – Бехме деца тогава, всеки ден по реката.

Георги Стоянов (р. 1937). Там след това гроб нямаше. Гробът може да бъде отгатак клюна и полосата, тогава още нямаше клюн.

- Търсиха пистолета и не го намериха със серкмето.
- Л. Янкулов – Преди 10 XI. 1989 Кицо от Държавна сигурност ми каза, че е погребан в Ормана и щеше още да каже, но Благоето се афектира тогава.
- Г. Стоянов: - Там не е погребан човек. Целия Орман го изкопаха и бе ниви.
- Л. Янкулов Майорът е мъртъв сега. Жена му работеше в ДАП??